نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال بیست و دوم، شماره ۶۵، تابستان ۱۴۰۱

اثرات گردشگری بر ارتقای سطح رفاه اقتصادی و اجتماعی خانوارهای روستایی شهرستان چابهار

دریافت مقاله: ۹۸/۴/۳۰ **پذیرش نهایی:** ۹۸/۸/۲۰

صفحات: ۳۰۱-۲۸۳

مهرشاد طولابی‌نژاد: دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران[1].
Email: mehrshad_t65@yahoo.com
علی منظم اسماعیل‌پور: استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.
Email: monazzam.ali.1350@gmail.com
ثنا رحمانی: مدرس گروه هنر و معماری دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.
Email: a.sana.rahmani@gmail.com
خدیجه صادقی: دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.
Email: Kh_sadeghi62@yahoo.com

چکیده

برای دستیابی به توسعه روستایی و افزایش رفاه خانوارهای روستایی توجه به توسعه گردشگری یک عامل و رهیافت مهم در این زمینه می‌باشد؛ چرا که گردشگری می‌تواند نقش مهمی در رفاه خانوارها و همچنین پایداری معیشت روستایی داشته باشد. هدف این مطالعه بررسی اثرات گردشگری بر ارتقای سطح رفاه اقتصادی و اجتماعی روستاهای ساحلی شهرستان چابهار می‌باشد. تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی و روش انجام آن توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری خانوارهای روستایی شهرستان چابهار می‌باشد (N=۳۷۲۰). با استفاده از فرمول کوکران و به روش نمونه‌گیری سهمیه‌ای، ۲۸۰ خانوار در ۶ روستای ساحلی که دارای جاذبه‌های گردشگری هستند به عنوان نمونه انتخاب گردید. برای تحلیل داده‌ها و پاسخگویی به سوالات پژوهش از آزمون هم‌انباشتگی نامحدود اکتشافی، آزمون تحلیل واریانس و رگرسیون چند متغیره استفاده شد. نتایج نشان داد که از نظر شاخص‌های رفاه اقتصادی، گردشگری به ترتیب بیشترین اثرات را بر ایجاد اشتغال فصلی، بهبود درآمد، توسعه مسکن، و تحرک اقتصاد محلی داشته است. از نظر شاخص‌های رفاه اجتماعی، به ترتیب بیشترین اثرات گردشگری مربوط به بهبود اوقات فراغت، تغییر سبک و شیوه زندگی، توسعه امکانات بهداشتی، و افزایش حس تعلق‌مکانی مردم محلی بوده است. همچنین نتایج نشان داد با اینکه گردشگری در روستاهای منطقه مورد مطالعه اثرات چشمگیری بر رفاه اقتصادی و اجتماعی خانوارهای روستایی داشته است؛ ولی در مقایسه با شاخص‌های اجتماعی، گردشگری بیشترین اثر را بر رفاه اقتصادی و شاخص‌های آن داشته است.

کلید واژگان: گردشگری روستایی، گردشگری ساحلی، رفاه اقتصادی و اجتماعی، شهرستان چابهار

---

۱. **نویسنده مسئول:** لرستان، شهرستان پلدختر، خیابان فردوسی

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.52547/jgs.22.65.283]

مقدمه

توجه به افزایش سطح رفاه خانوارها به منظور اصلاح سیاست‌ها و برنامه‌های رفاه و تأمین عدالت اجتماعی، جزء ضروریات و نیازی اساسی جامعه می‌باشد (Courvisanos and Martin, 2005). انجام برنامه‌ها و فراهم نمودن شرایط مناسب برای رفاه تمامی اقشار جامعه نیز وظیفه اصلی کارگزاران و مسؤلان کشورها تلقی می‌شود (طولابی‌نژاد، ۱۳۹۲). از جهتی دیگر دستیابی به رفاه واقعیتی لازم و ضروری برای هر اجتماع و به ویژه برای مناطق روستایی است (Midgely, 2000)؛ به طوری که در آن جامعه، افراد از سلامت، آسایش، امنیت و سر زندگی بالایی برخوردار باشد (Hewstone et al, 2015) و همواره به عنوان یکی از پارامترهای اساسی توسعه جهانی مطرح بوده و هست (حجازی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۸). به همین خاطر امروزه برای دستیابی به رفاه و توسعه هر چه بیشتر روستاها اقدامات و تدابیر گوناگونی اندیشیده شده است. اکثر این تدابیر به دنبال افزایش بهره‌وری و رسیدن به توسعه پایدار روستایی می‌باشند (Basu, 2013). با توجه به شرایط موجود در مناطق ساحلی، یکی از بهترین شیوه‌ها برای تأمین رفاه خانوارها و بهبود شرایط زندگی در روستاهای مناطق ساحلی (Meijerink and Roza, 2007)، تحرک اقتصاد روستایی، و استفاده از منابع محلی، توسعه گردشگری روستایی می‌باشد (Guzman-Parra et al, 2015). گردشگری به عنوان صنعتی نوپا در سال‌های اخیر تاثیرات زیادی بر وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جهان داشته است (شفقتی و حجازی‌زاده، ۱۳۹۹). این صنعت در سال‌های آغازین قرن ۲۱ به یک فعالیت عظیم اقتصادی، و به یکی از پر درآمد و اشتغال‌زاترین صنایع جهانی تبدیل گشته است (عزیزی‌خادم و همکاران، ۱۳۹۷). گردشگری از جمله اولین فعالیت‌ها جهت اشتغال-زایی و درآمدزایی در جهان محسوب می‌شود (نوری و همکاران، ۱۳۹۶). این گزینه یکی از صنایع مهم و با رشد سریع می‌باشد (Marzo-Navarro, 2016) که بعد از صنعت نفت به عنوان یکی از صنایع مهم جهان، درآمدهای بسیاری را برای کشورهای مختلف به همراه داشته است (راحلی و همکاران، ۱۳۹۲). هم اکنون درآمد گردشگری در جهان دو برابر درآمد حاصل از فروش نفت کشورهای عضو اوپک[1] می‌باشد. مطالعات انجام شده در این زمینه نشان می‌دهد تعداد گردشگران در سراسر جهان در سال ۲۰۲۰ میلادی به یک میلیارد و ۶۰۰ میلیون نفر خواهد رسید. از آنجایی که توجه به این صنعت در ایران نیز اثرات مثبت بسیاری بر اقتصاد ملی و به ویژه اقتصاد روستاهای دارای جاذبه‌های گردشگری خواهد داشت، توسعه این بخش می‌تواند اقتصاد کشور را از حالت تک محوری خارج سازد (نگهبان و همکاران، ۱۳۹۱). به همین خاطر توسعه گردشگری تبدیل به یک ابزار و اولویت برای برنامه‌ریزی روستایی شده است (Kim and Jamal, 2015). توسعه گردشگری می-تواند تغییرات ساختاری زیادی بر شیوه زندگی جامعه میزبان، مانند تغییرات در اقتصاد محلی، تغییرات اجتماعی (Simpson, 2008)، تغییرات فرهنگی، تغییرات محیطی داشته باشد (Lee et al, 2010). در این بین اگر تغییرات ایجاد شده بوسیله گردشگری مثبت باشند (Hung Lee and Shen, 2013) توسعه گردشگری می‌تواند از طریق تقویت توسعه محلی، منجر به افزایش رفاه و کیفیت زندگی روستاییان شود (Rasoolimanesh et al, 2017). در بین انواع جاذبه‌های گردشگری، جاذبه طبیعی یکی از مهم‌ترین مقاصد گردشگران محسوب می‌شود. بیشترین مسافران جهان نیز مربوط به بخش گردشگری ساحلی می‌باشد

1- OPEC

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.52547/jgs.22.65.283]

(Noronha, 2002). به همین خاطر الزم است طرح‌ریزی مناسبی در راستای استفاده‌های آتی از سواحل با رویکرد توسعه پایدار اجرا گردد (رازجویان و همکاران، ۱۳۹۹).

در ایران نیز گردشگری ساحلی نوع غالب گردشگری در استان‌های مجاور دریا در شمال و جنوب کشور است. هر چند استان‌های مجاور دریاها در کشور قابلیت پذیرش انواع دیگر گردشگران را نیز دارا می‌باشند. در روستاهای شهرستان چابهار نیز با وجود دریای عمان و سواحل زیبای مکران، دارا بودن شرایط اقلیمی مناسب و پتانسیل‌های مختلف این منطقه برای جذب گردشگر و همچنین اثراتی که توسعه گردشگری می‌تواند بر زندگی روستاهای ساحلی منطقه داشته باشد، بر اهمیت گردشگری در این منطقه افزوده است و می‌تواند به عنوان یکی از راهکارهای مناسب برای معیشت جایگزین روستاییان این منطقه در نظر گرفته شود. این شهرستان به سبب قرار گرفتن در نزدیکی منطقه استوایی، از تغییرات دمای اندکی در فصول مختلف سال برخوردار است و معتدل‌ترین هوای جنوب کشور متعلق به این شهرستان است. گلفشان‌ها، سواحل صخره‌ای و زیبا، مساجد زیبای محلی، بافت سنتی و زندگی دیدنی بلوچ‌ها با کپرهای خود، درخت انجیر معابد و آثار فراوان تاریخی از جمله جاذبه‌های توریستی این بندر زیبا هستند. جذب گردشگر و توسعه گردشگری در این منطقه از طریق تحرک اقتصاد روستایی می‌تواند بر شاخص‌های رفاهی و زندگی خانوارهای روستایی اثرات زیادی داشته باشد. لذا توجه به گردشگری در این منطقه، مخصوصا در روستاهای ساحلی دارای جاذبه‌های گردشگری ضرورت و اهمیت می‌یابد. بنابراین با توجه اهمیت گردشگری در روستاهای شهرستان چابهار و اثراتی که توسعه گردشگری می‌تواند بر زندگی و رفاه خانوارهای روستایی داشته باشد، در تحقیق حاضر نیز به بررسی اثرات گردشگری بر ارتقای سطح رفاه خانوارهای روستایی شهرستان چابهار پرداخته شده است. سوالات تحقیق عبارتند از: گردشگری ساحلی چه تاثیری بر شاخص‌های رفاه اقتصادی و اجتماعی روستاییان شهرستان چابهار دارد؟ و گردشگری ساحلی بیشترین اثر را بر کدام بعد رفاه خانوارهای روستایی داشته است؟

تاکنون بسیاری از محققان اثرات گردشگری بر رفاه خانوارها را مورد بررسی قرار داده‌اند. ولی در نواحی روستایی شهرستان چابهار مطالعات چندانی صورت نگرفته است و کمتر مطالعه‌ای در این منطقه به بررسی اثرات گردشگری بر سطح رفاه اقتصادی و اجتماعی روستاهای ساحلی پرداخته است. برخی از این مطالعات به شرح زیر می‌باشد. حیدری‌ساربان و همکاران (۱۳۹۵)، در مطالعه‌ای به بررسی اثرات گرشگری بر ارتقای شاخص‌های رفاه اجتماعی پرداختند و به این نتیجه رسیدند که گردشگری نقش مهمی در ارتقای شاخص‌های رفاه اجتماعی از منظر بهبود وضعیت مسکن، بهزیستی فردی، تقویت سرمایه اجتماعی، تقویت مشارکت ساکنان روستاها و تقویت پایداری اجتماعی در مناطق روستایی دارد. سلیمانی و همکاران (۱۳۹۷) در مطالعه-ای به بررسی نقش توسعه گردشگری روستایی بر ارتقای شاخص‌های رفاه اجتماعی پرداختند و به این نتیجه رسیدند که گردشگری از طریق افزایش درآمد، اشتغال، کیفیت زندگی، مشارکت اجتماعی، توسعه ارتباطات، توانمندی اجتماعی، کیفیت مسکن به افزایش رفاه خانوارها کمک نموده است. موحدی و همکاران (۱۳۹۸) در مطالعه‌ای به بررسی تحلیل اثرات گردشگری روستایی در بهبود رفاه اجتماعی روستاییان پرداختند و به این نتیجه رسیدند که اثرات اقتصادی گردشگری، اثرات زیرساختی گردشگری، اثرات کشاورزی، و سرمایه اجتماعی

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOI: 10.52547/jgs.22.65.283]

به طور مستقیم بر رفاه اجتماعی تأثیرگذارند. در سایر کشورها نیز؛ هراواتی[1]و همکاران (۲۰۱۴) در مطالعه‌ای با استفاده از روش‌های آمخیخته کمی و کیفی به بررسی ارتباط گردشگری روستایی بر اساس منابع محلی و بهبود رفاه جامعه روستایی پرداختند. نتایج مطالعه آنان نشان داد که توسعه گردشگری روستایی با تاکید بر منابع محلی ارتباط معناداری با توانمندسازی و در نتیجه مزیت رفاه خانوارها را افزایش داده است. یرگئو[2](۲۰۲۰) در مطاله‌ای با استفاده از تجزیه و تحلیل چندسطحی به بررسی ارتباط گردشگری و رفاه محلی در نپال پرداختند و به این نتیجه رسیدند که گردشگری بیشترین اثر را بر خوداشتغالی خانوارها داشته و از این طریق به افزایش رفاه آنها کمک کرده است. اریک[3]و همکاران (۲۰۲۰)، در مطالعه‌ای با استفاده از مدل تعادلی جزئی و کلی به بررسی ارتباط گردشگری و رفاه خانوارها پرداختند و به این نتیجه رسیدند که یک ارتباط قوی بین ورود گردشگران و افزایش رفاه وجود دارد و گردشگری به جزء کشاورزان بر رفاه سایر گروهای روستایی اثرگذار بوده است. هودا[4]و همکاران (۲۰۲۰) در مطالعه‌ای به بررسی اثررات گردشگری روستایی بر رفاه جامعه پرداختند و به این نتیجه رسیدند که گردشگری روستایی به واسطه توسعه فعالیت‌های اقتصادی و زیرساخت-های جاده‌ای، بهبود خدمات آموزش و پرورش و خدمات بهداشتی به ارتقاء رفاه روستایی کمک کرده است.

مبانی نظری

گردشگری شامل برخی از فعالیت‌ها برای گذران اوقات فراغت یا تفریح که مستلزم غیبت شبانه از مکان مسکونی عادی و ثابت است، تعریف می‌شود (طولابی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۹). گردشگری روستایی نیز جزئی از صنعت گردشگری است (Su et al, 2016). گردشگری روستایی بخشی از بازار گردشگری در روستاها و منبعی برای اشتغال و درآمد روستایی بوده که می‌تواند ابزار مهمی برای توسعهٔ اقتصادی- اجتماعی و اکولوژیکی جوامع روستایی قلمداد شود (Harilal and Tichaawa, 2018)، که به طور قابل توجهی معیشت جوامع روستایی را سمت و سوی داده است (Gentle and Maraseni, 2012). گردشگری روستایی به طور مستقیم و غیرمستقیم بر سطح امرار معاش افراد و خانواده‌ها تاثیر می‌گذارد و از طریق ایجاد درآمد و ایجاد اشتغال باعث توسعه و افزایش تنوع اقتصاد روستایی می‌گردد (Zwiers et al, 2016). همچنین بسیاری از دولت‌ها و محققان معتقد هستند که با افزایش گردشگری روستایی مهاجرت جمعیت در مناطق روستایی کاهش می‌یابد (Gavrila-Pavena, 2015). در ارتباط با گردشگری و توسعه روستایی دیدگاههای مختلفی ارائه شد که برخی از این دیدگاها به صورت خلاصه در جدول(۱) آورده شده است. همانطور که در جدول مورد نظر آورده شد، نظرات و دیدگاههای مختلفی در ارتباط با گردشگری و توسعه روستایی وجود دارد. با این حال نکته مهم در همه دیدگاههای فوق تاکید همه نظرات بر نقش مهم گردشگری در توسعه روستایی بوده است. با این حال از اثرات عمده توسعه گردشگری بر جوامع روستایی می‌توان به نقش گردشگری در تامین رفاه و افزایش کیفیت زندگی روستاهای با جاذبه‌های گردشگری اشاره نمود که موضوع مطالعه حاضر می‌باشد. به همین خاطر می-

1- Herawati
2- Yergeau
3- Eric
4- Huda

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOI: 10.52547/jgs.22.65.283]

توان گفت که یکی از راه‌های عملیاتی کردن افزایش مفهوم رفاه اقتصادی و اجتماعی در مناطق روستایی، توسعه فعالیت‌های گردشگری است.

جدول(۱). دیدگاه‌های مختلف در ارتباط با گردشگری و توسعه روستایی

دیدگاه	نظرات عمده محققان مرتبط
گردشگری به‌مثابه راهبردی برای توسعه روستایی	▪ در این دیدگاه مفهوم گردشگری روستایی و فرهنگ‌های محلی، موضوع سند سال ۱۹۹۴، راهبردهای گردشگری روستایی و توسعه بود. هدف این سند بررسی گردشگری روستایی به‌عنوان راهبرد بالقوه‌ای جهت خروج نواحی روستایی از زوال بود (Shen et al, 2008). ▪ در این دیدگاه گردشگری به عنوان راهبردی برای توسعه روستایی و باید شامل موارد زیر باشد: ۱) در نواحی روستایی انجام شود؛ ۲) از نظر کارکردی روستایی باشد و برمبنای ویژگی‌های روستایی شکل گیرد. مشاغل کوچک مقیاس ایجاد نماید، با فضای باز و با طبیعت و فضای طبیعی، میراث فرهنگی، جوامع سنتی در تماس قرار گیرد؛ ۳) ویژگی بومی داشته باشد، به آرامی و پیوسته رشد یابد، و با خانواده‌های ساکنان مرتبط باشد. بهتر است که عمدتاً تحت کنترل جامعه محلی قرار داشته باشد و در درازمدت توسعه یابد؛ ۴) پایدار باشد (سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، ۱۹۹۴).
گردشگری به مثابه سیاستی برای بازساخت روستایی	▪ طبق این دیدگاه، گردشگری موجب حفظ بافت و کالبد روستاها می‌گردد. چراکه گردشگری روستایی در فضاهایی شکل می‌گیرد که ویژگی‌های سنتی بیش‌تری نسبت به محیط‌های شهری دارد. یعنی هرچه روستا سنتی‌تر باشد گردشگران بیش‌تری را به خود جلب می‌کند؛ گاه برای اینکه روستا سنتی‌تر جلوه کند باید سرمایه‌گذاری کرد و با بازسازی ساختمان‌ها و تأسیسات، البسه و صنایع روستایی، آن را در وضعیت عصر سنت و کشاورزی قرار داد (Eric, 2020). ▪ در این دیدگاه گردشگری با احیای اجزای اجتماع محلی یعنی مردم میراث فرهنگی و ویژگی‌های منحصر به‌فرد آن‌ها می‌پردازد و این کار از طریق کالایی شدن فرهنگ صورت می‌پذیرد (George, 2009).
گردشگری به‌مثابه ابزاری برای توسعه پایدار روستایی	▪ این دیدگاه خواهان رشد بلندمدت گردشگری بدون آثار مخرب بر زیست‌بوم‌های طبیعی است (Martín et al, 2020). ▪ در این رهیافت گردشگری به‌مثابه چرخ‌هایی برای توسعه پایدار قلمداد می‌شود. به طوری که مفهوم پایداری با معیارهایی همچون سهم گردشگری در کاهش فقر، توزیع درآمد، ثروت و منابع قدرت اقتصادی، پایداری معیشت ساکنان محلی، پایداری محیطی، پایداری اجتماعی- فرهنگی و افزایش رضایتمندی، توانمندسازی و مشارکت فعالانه مردم محلی مشخص می‌شود (Wu and Pearce, 2014). ▪ با توجه به رهیافت مذکور و مفاهیم و معیارهای به کار گرفته شده در آن با بهره‌گیری از گردشگری روستایی می‌توان فرصت‌هایی جدید را برای جوامع روستایی فراهم آورد و موجبات حفظ و پایداری این مناطق را در طول زمان تضمین نمود (Bansiddhi et al, 2020).
گردشگری به‌مثابه ابزاری برای افزایش رفاه روستایی	▪ در این دیدگاه، سطح رفاه جامعه محلی با مراحل مختلف مدل چرخه حیات گردشگری در ارتباط است. نظریه‌های متعدد در این زمینه و چرخه حیات گردشگری که عموما بر ظرفیت تحمل اجتماعی استوارند ارائه شده که اعتقاد دارند در طول مراحل اولیه توسعه، تغییرات مثبتی در سطح کیفیت زندگی ساکنان مقصد ایجاد می‌شود، ولی در ادامه، زمانی که ظرفیت تحمل یا سطح تغییرات قابل قبول جامعه به آستانه خود برسد، تغییرات منفی ناشی از توسعه گردشگری در جامعه نمایان خواهد شد و به تدریج رفاه در زندگی ساکنان مقصد تنزل خواهد کرد (Sumarmi and Aliman, 2020). ▪ در این دیدگاه و طبق نظر جیلانی و همکاران توسعه گردشگری اثرات مثبتی بر شاخص‌های رفاهی زندگی ساکنان محلی نظیر سلامت، تفریح، خدمات، میزان فروش و کاهش سطح فقر دارد (Jaelani et al, 2020).

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۸، بر اساس دیدگاه‌های فوق

از سویی دیگر، رفاه از اساسی‌ترین نیازهای اجتماعی است که افراد جامعه باید از آن برخور دار باشند. رفاه باعث خلق امنیت، احساس آرامش و اطمینان همه جانبه نسبت به حال و آینده است (حق‌جو، ۱۳۸۱). از نظر فیتزپتریک[1]، رفاه عبارت است از: قدرت خرید و توانایی در کسب تسهیلات و امکانات زندگی (طرازکار و زیبایی، ۱۳۸۳). از نظر دیگر رفاه شامل در اختیار داشتن منابع لازم برای رضایت از نیازهای فردی، خواست‌ها و

1- Fytzptryk

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.52547/jgs.22.65.283]

تمایلات، شرکت در فعالیت‌هایی است که امکان رشد فردی و خود شکوفایی و مقایسهٔ رضایت‌بخش بین خود و دیگران را مقدور سازد، تعریف شده است (Malkoc, 2011). هدف سیاست‌های رفاهی افراد فقیر است، رفاه از این منظر تور ایمی محسوب می‌شود که محدود به کسانی است که از راه دیگری قادر به اداره خود نیستند (نجفی‌خواه، ۱۳۹۱). رفاه دارای ابعاد اقتصادی و اجتماعی می‌باشد. رفاه اجتماعی عبارت است از مجموعه سازمان یافته‌ای از قوانین، مقررات، برنامه‌ها و سیاست‌هایی که در قالب موسسات رفاهی و نهادهای اجتماعی به منظور پاسخگویی به نیازهای مادی و معنوی و تامین نیازهای انسان‌ها ارائه می‌شود (ربانی و همکاران، ۱۳۸۶). از سوی دیگر رفاه اقتصادی افراد به نوع مصرف کالاهای مختلف و میزان مصرف این کالاها بستگی دارد. درآمد و بودجه خانوار نیز ابزاری است که توسط آن می‌توان چگونگی شیوهٔ مصرفی افراد و در نتیجه وضعیت رفاه اقتصادی آنها را ارزیابی و تجزیه و تحلیل کرد. به عبارت دیگر، با استفاده از نتایج مربوط به بودجهٔ خانوار می-توان زندگی افراد جامعه و چگونگی تغییرات آن در طول زمان و تأثیر سیاست‌های مختلف اقتصادی را بر رفاه مردم بررسی کرد (طولابی‌نژاد، ۱۳۹۲). از جمله شاخص‌های مهم رفاه اقتصادی می‌توان ترکیب کالاهای مختلف و میزان مصرف خانوارها را در طی زمان نام برد (Khanh, 2011). در ایران دولت به منظور دستیابی به توسعه روستایی از ابزارهای مختلفی استفاده کرده و اقدامات متعددی را به مرحله اجرا درآورده است (شاطریان و گنجی‌پور، ۱۳۸۹). گردشگری یکی از راهبردهای مهم توسعه روستایی در این زمینه به شمار می‌آید. چون که گردشگری اثرات زیادی بر جوامع روستایی و توسعه روستایی دارد.. این اثرات طیف گسترده‌ای از ابعاد فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و یا زیست محیطی را شامل می‌شود. از جمله مهم‌ترین اثرات گردشگری می‌توان به اثرات گردشگری بر رفاه اقتصادی و اجتماعی جامعه میزبان اشاره نمود (Fitri Amir et al, 2015). تحقیقات در این زمینه نشان می‌دهد که گردشگری مزایای مثبت مستقیم و غیرمستقیم زیادی نظیر افزایش شاد بودن، ارتقاء سالمتی، افزایش امید به زندگی، افزایش عزت نفس، بالا بردن سطح رضایت مندی در جنبه‌های مختلف زندگی و به طور کلی رضایت از زندگی را به همراه دارد (Nair and Whitelaw, 2015). هدف توسعه گردشگری بهبود کیفیت زندگی و افزایش رفاه جامعه، حفظ یکپارچگی، انسجام فرهنگی و همبستگی اجتماعی بین جوامع و ایجاد تسهیلات و امکانات است (Yergeau, 2020). بنابراین گردشگری روستایی به عنوان یک کارکرد فراساختاری از راه مشارکت و وابستگی به سایر بخش‌های اقتصادی گسترش و تداوم می‌یابد و به دنبال آن در رشد سایر بخش‌های اقتصادی جامعه نقش دارد (Kandilov and Renkow, 2010). همچنین گردشگری، از طریق تحرک اقتصاد محلی باعث افزایش اشتغال، درآمد و پس‌انداز، افزایش میزان دسترسی به موارد بهداشتی و آموزشی، افزایش کیفیت محیط روستا و زیرساخت‌ها، افزایش کیفیت مسکن و در نتیجه به افزایش رفاه اقتصادی و اجتماعی روستاهای دارای جاذبه گردشگری کمک خواهد نمود.

روش تحقیق

منطقه مورد مطالعه

شهرستان چابهار در جنوب شرق کشور، بر روی جلگه ساحلی دریای عمان در استان سیستان و بلوچستان واقع گردیده است. مساحت شهرستان چابهار حدود ۹۷۳۹ کیلومتر مربع است که شرقی‌ترین شهرستان ساحلی جنوبی کشور محسوب می‌شود (سالنامه آماری استان سیستان و بلوچستان، ۱۳۹۵). طبق سرشماری سال

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.52547/jgs.22.65.283]

۱۳۹۵ این شهرستان دارای ۲۸۳۲۰۴ نفر جمعیت (۶۸۱۴۷ خانوار) بوده که از این تعداد ۱۱۲۴۰۹ نفر در نقاط شهری و ۱۷۰۷۷۸ نفر از آنها نیز در نقاط روستایی ساکن می‌باشند. این شهرستان از دو بخش دشتیاری، و مرکزی، ۷ دهستان و ۱۶۱ روستا دارای سکنه تشکیل شده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). محصولات منحصر به فرد منطقه شامل موز، انبه، تمر هندی، کنار پیوندی، پاپایا، گواوا، چیکو، گل‌های زینتی و صیفی‌جات می-باشند. صید و صیادی همچنین صید و پرورش میگو در آب‌های آزاد به عنوان زیر بخش‌های کشاورزی نقطه طلاقی اقتصاد روستایی شهرستان چابهار می‌باشد. با توجه به میزان زیاد جمعیت روستایی شهرستان چابهار، لزوم توجه به مناطق روستایی و به خصوص گردشگری روستایی در این منطقه را دو چندان کرده است. در شکل(۱) موقعیت منطقه مورد مطالعه و روستاهای نمونه و در شکل‌های (۲، ۳ و ۴) برخی جاذبه‌های گردشگری منطقه شهرستان چابهار آورده شده است.

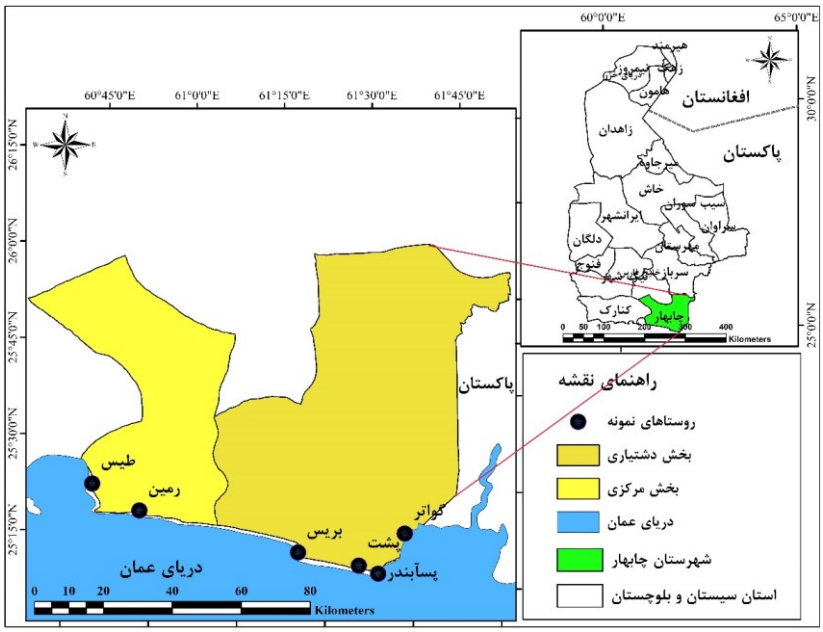

شکل(۱). منطقه مورد مطالعه و روستاهای نمونه

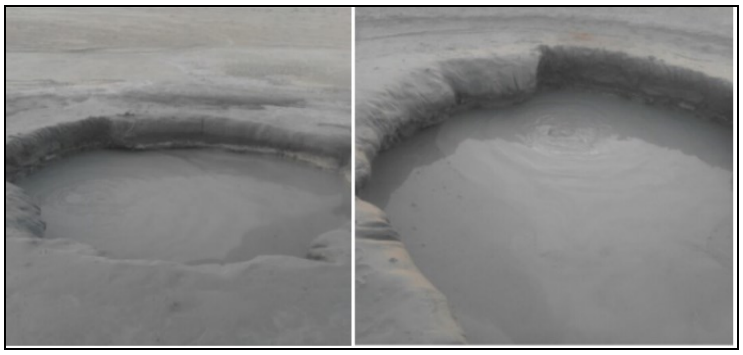

شکل (۲). جاذبه‌های گردشگری منطقه (گل‌فشان سند میر ثوبان با خاصیت گل درمانی)

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.52547/jgs.22.65.283]

شکل (۳). جاذبه‌های گردشگری منطقه (سواحل ماسه‌ای روستای درک)

شکل(۴). جاذبه‌های گردشگری منطقه (کوه‌های مریخی در نزدیکی روستای پشت)

داده و روش کار

تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی و روش انجام آن توصیفی- تحلیلی می‌باشد. مطالعات نظریه‌ای با استفاده از روش اسنادی، داده‌های میدانی نیز از طریق پرسش‌نامه و مصاحبه با خانوارهای روستایی جمع‌آوری گردید. جامعه آماری تحقیق شامل خانوارهای روستاهای ساحلی شهرستان چابهار می‌باشد (N=۳۷۲۰). برای تعیین حجم نمونه، با استفاده از فرمول کوکران ۲۸۰ خانوار انتخاب شد. برای انتخاب تعداد نمونه هر روستا نیز از روش نمونه‌گیری سهمیه‌ای استفاده شد. همچنین از بین روستاهای شهرستان چابهار با توجه هدف تحقیق ۶ روستای ساحلی که دارای جاذبه‌های گردشگری بوده به عنوان روستاهای مورد مطالعه انتخاب شد. جدول(۲).

جدول (۲). ویژگی‌های جمعیتی و تعداد نمونه روستاهای مورد مطالعه

ردیف	نام روستا	تعداد خانوار	جمعیت روستا	تعداد نمونه
۱	تیس	۱۵۲۶	۶۳۴۸	۱۱۵
۲	بریس	۸۶۳	۴۴۸۸	۶۵
۳	رمین	۸۳۵	۳۸۲۱	۶۳
۴	پسابندر	۲۱۴	۱۰۹۳	۱۶
۵	شهرک مسکونی گواتر	۱۲۱	۶۸۸	۹
۶	پشت	۱۶۱	۸۵۸	۱۲
جمع کل		**۳۷۲۰**	**۱۷۲۹۶**	**۲۸۰**

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.52547/jgs.22.65.283]

برای پاسخگویی به سؤالات و تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری استفاده شد. جهت بررسی و شناسایی مهم‌ترین شاخص‌های رفاه اقتصادی و اجتماعی از آزمون هم‌انباشتگی نامحدود اکتشافی[1](روش جوهانسن) در نرم‌افزار Eviews نسخه ۹ استفاده شد. جهت بررسی ارتباط خطی و بررسی اثرات گردشگری بر رفاه روستاهای ساحلی از آزمون تحلیل واریانس، آماره فیشر، و رگرسیون چند متغیره بهره گرفته شد. روایی پرسش‌نامه با استفاده از روایی محتوا سنجیده و مورد تایید قرار گرفت، که توسط افرادی متخصص در موضوع مورد مطالعه تعیین می‌شود. برای سنجش پایایی، از ۲۵ پرسش‌نامه نمونه پیش‌آزمون گرفته شد و میزان ضریب اعتماد با روش آلفای‌کرونباخ محاسبه شد. روایی کل ۰/۸۳ بالاتر از ۰/۷۰ بود و می‌توان گفت که مقیاس از پایایی قابل قبولی برخوردار می‌باشد. جدول (۳).

جدول(۳). میزان آلفای محاسبه شده برای هر یک از ابعاد رفاه خانوارها

ابعاد رفاه	تعداد شاخص	تعداد گویه	میزان آلفای کرونباخ
اقتصادی	۷	۳۳	۰/۷۹
اجتماعی	۷	۲۵	۰/۸۸
پایایی کل	۱۴	۵۸	۰/۸۳

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

نتایج

در این مرحله پژوهش یافته‌های تحقیق به دو بخش یافته‌های توصیفی و یافته‌های استنباطی تقسیم و تحلیل-های هر بخش انجام گرفت. توزیع ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای پاسخگویان نشان داد که بیشترین فراوانی گروه سنی، بین ۳۱ تا ۴۰ سال با ۵۶/۷ درصد بوده است؛ از نظر تحصیلات بیشترین فراوانی مربوط به دیپلم با ۴۴/۲ درصد بوده؛ از نظر جنسیت ۸۴/۲ درصد پاسخگویان مرد، و ۷۵/۷ درصد پاسخگویان متاهل بوده‌اند. از نظر اشتغال نیز ۴۹/۲ درصد پاسخگویان دارای شغل آزاد مانند صیادی، تجارت، خرید و فروش و مشاغل غیردولتی بوده‌اند. جدول(۴).

جدول(۴). توزیع فراوانی جمعیت مورد مطالعه یا جمعیت هدف

مشخصات پاسخ دهنده	بیشترین پاسخگو	تعداد	درصد
سن	بین ۳۱ تا ۴۰ سال	۱۵۹	۵۶/۷
تحصیلات	دیپلم	۱۲۴	۴۴/۲
جنسیت	مرد	۲۳۶	۸۴/۲
تأهل	متاهل	۲۱۲	۷۵/۷
شغل اصلی	آزاد	۱۳۸	۴۹/۲

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

اثرات گردشگری ساحلی بر رفاه اقتصادی

برای بررسی اثرات گردشگری ساحلی بر شاخص‌های رفاه اقتصادی (پس‌انداز، درآمد، قدرت خرید، اشتغال، مالکیت، اقتصاد محلی و توسعه مسکن) از آزمون هم‌انباشتگی نامحدود اکتشافی (روش جوهانسن) در نرم‌افزار Eviews نسخه ۹ استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که خانوارهای روستایی در شهرستان چابهار ایجاد اشتغال

1- Unrestricted Cointegration Rank Test (Trace)

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.52547/jgs.22.65.283]

فصلی بر اثر ورود گردشگران با مقدار ویژه (۰/۸۸۲) را مهم‌ترین پیامد ورود گردشگران به منطقه مورد مطالعه دانسته و معتقد بودند که ایجاد اشتغال فصلی بیشترین اثر را بر رفاه اقتصادی خانوارهای روستایی داشته است. به طوری که با ورود گردشگران در فصول خاص (بیشتر از بهار تا پاییز) مردم محلی از طریق فروش صنایع دستی، ایجاد مغازه‌های موقت، و سایر شغل‌های جانبی موجب تنوع فرصت‌های شغلی، رونق اشتغال فصلی، ایجاد اشتغال مرتبط با گردشگری برای افراد بومی شده و این امر به نوبه خود بر رفاه اقتصادی خانوارها اثرگذار بوده است. خانوارهای روستاهای ساحلی در شهرستان چابهار بهبود وضعیت درآمد حاصل از توسعه و ورود گردشگران با مقدار عددی (۰/۷۳۵) را که وابستگی زیادی به ایجاد اشتغال فصلی حاصل از ورود گردشگران به منطقه داشته را به عنوان دومین اثر مهم گردشگری در نظر گرفته‌اند. خانوارهای روستایی در این زمینه بیان داشتند که در زمانی که گردشگران به منطقه وارد می‌شوند میزان درآمد آنها در بخش گردشگری نیز افزایش می‌یابد و از این طریق بر رفاه اقتصادی آنها اثرات مثبتی می‌گذارد. طبق مصاحبه‌ای که با خانوارهای روستایی صورت گرفت، آنها معتقد بودند که با ورود گردشگران به منطقه و در پی نیاز آنها به اجاره مسکن و سوئیت، توسعه مساکن جدید روستا افزایش یافته و این امر باعث شده که خانوارهای روستایی برای جلب رضایت گردشگران از مصالح با دوام برای ساخت مسکن استفاده نموده و سعی در بهبود کیفیت مساکن برای اجاره دادن به گردشگران خواهند داشت. این امر به نوبه باعث توسعه مساکن خود روستاییان نیز شده است (مساکن شخصی که اجاره داده می‌شود). لذا توسعه مساکن جدید روستا با مقدار ویژه (۰/۶۹۸) به عنوان سومین شاخص مهم افزایش رفاه اقتصادی در نظر گرفته شده است. با توجه به اثرات و فواید اقتصادی از توسعه گردشگری مانند تنوع سازی اقتصاد روستایی، افزایش سهولت در فروش محصولات روستاییان به گردشگران، احیا و رونق بخشی تولیدات بومی، و فروش صنایع دستی که منجر به تحرک بیشتر اقتصاد روستایی در روستاهای ساحلی شهرستان چابهار شده است، خانوارها اظهار داشتند که تنوع اقتصاد روستاها با مقدار ویژه (۰/۶۴۱) به عنوان چهارمین شاخص مهم رفاهی می‌باشد که توسعه گردشگری بر آن اثرات مثبتی داشته و از این طریق باعث افزایش رفاه اقتصادی خانوارها شده است. در رابطه با شاخص‌های اقتصادی رفاه خانوارهای روستایی می‌توان گفت که از نظر پاسخگویان، مهم‌ترین شاخص‌های اقتصادی رفاهی منتج از توسعه گردشگری روستایی در شهرستان چابهار مربوط به این چهار شاخص (با علامت **) بوده که معنی‌داری آزمون مک‌کینن- هاگ- میشل[1] (۱۹۹۹) نیز این چهار شاخص اثرگذار بر رفاه اقتصادی را تایید می‌کند. هر چند اثرات گردشگری بر سایر شاخص‌ها نیز در سطح تحت پوشش کمتر از ۰/۰۰۵ نیز معنی‌دار بوده است (با علامت *). اثرگذاری گردشگری بر شاخص‌های اقتصادی در جدول(۵) آورده شده است.

1- McQueen-Hag-Michelle

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.52547/jgs.22.65.283]

جدول(۵). سنجش شاخص‌های بعد اقتصادی رفاه خانوارهای روستایی

شاخص	نماد	مقادیر ویژه	آماره	معنی‌داری	رتبه
پس‌انداز	Q1	۰/۲۹۹*	۸۵/۳۷۹	۰/۰۰۱	۷
درآمد	Q2	۰/۷۳۵**	۶۲۷/۱۲۱	۰/۰۰۰	۲
قدرت خرید	Q3	۰/۴۷۵*	۲۳۰/۴۱۳	۰/۰۰۲	۵
اشتغال فصلی	Q4	۰/۸۸۲**	۶۹۸/۹۹۷	۰/۰۰۰	۱
مالکیت	Q5	۰/۴۱۳*	۱۳۵/۰۴۸	۰/۰۰۲	۶
اقتصاد محلی	Q6	۰/۶۴۱**	۳۸۲/۲۹۳	۰/۰۰۰	۴
توسعه مسکن	Q7	۰/۶۹۸**	۴۸۷/۱۷۲	۰/۰۰۰	۳
آزمون اکتشافی تحلیلی ۷ آیتم همجمعی (S) در سطح ۰/۰۰۱					
* نشان دهنده رد فرضیه صفر در سطح ۰/۰۰۵					
** معنی‌داری آزمون مک‌کینن-هاگ- میشل (۱۹۹۹)					

در شکل(۵) مقادیر اثرات گردشگری ساحلی بر شاخص‌های رفاه اقتصادی خانوارهای روستایی شهرستان چابهار ارائه شده است. یافته‌های شکل مزبور نشان می‌دهد که بیشترین ضریب عددی (نماد ⊗) مربوط به ایجاد اشتغال فصلی (Q1)، بوده است. بهبود درآمد (Q2)، توسعه مسکن (Q7)، و تحرک اقتصاد محلی (Q5) در مرتبه بعدی قرار گرفته‌اند. کمترین ضریب عددی مربوط به پس‌انداز (Q1) بوده است. با این حال همانطور که مشخص می‌باشد و خانوارهای روستایی نیز تایید نموده؛ مهم‌ترین اثر گردشگری بر شاخص‌های اقتصادی مربوط به ایجاد اشتغال فصلی بوده است.

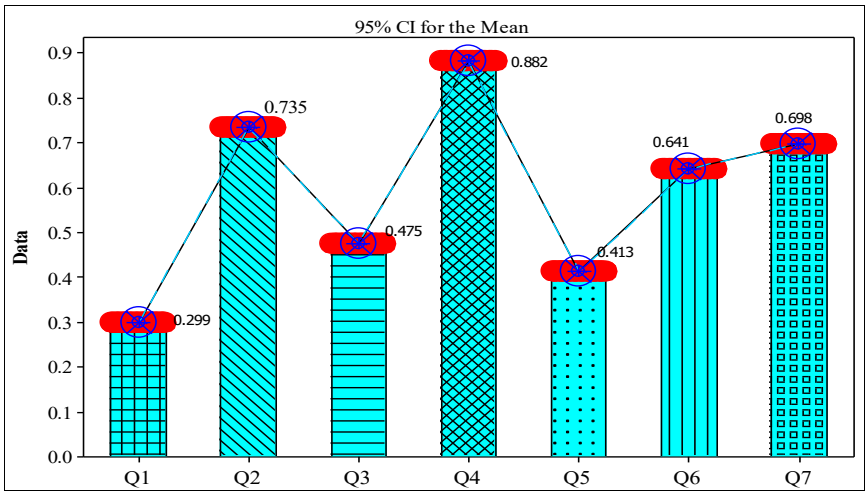

شکل(۵). مقادیر اثرات گردشگری بر شاخص‌های بعد اقتصادی رفاه خانوارهای روستایی

اثرات گردشگری ساحلی بر رفاه اجتماعی

برای بررسی اثرگذاری گردشگری ساحلی بر رفاه اجتماعی (بهداشت، آموزش، تعلق مکانی، امنیت فردی و اجتماعی، اوقات فراغت، کیفیت زندگی و سبک و شیوه زندگی) نیز از آزمون هم‌انباشتگی نامحدود اکتشافی (روش جوهانسن) استفاده شد. یافته‌ها نشان داد، با توجه به اینکه روستاهای ساحلی در منطقه مورد مطالعه

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOI: 10.52547/jgs.22.65.283]

دارای پتانسیل‌های زیادی برای جذب گردشگری هستند و کمپ‌ها و مکان‌های گردشگری و امکانات ورزشی زیادی در روستاهای این منطقه برای گردشگران احداث گردیده، این امر باعث رونق بیشتر گردشگری و در نتیجه افزایش مکان‌ها و کمپ‌های تفریحی و افزایش میزان تفریح و گذارندان اوقات فراغت مردم محلی در این مکان‌ها شده است. به همین خاطر خانوارهای روستایی در شهرستان چابهار افزایش میزان اوقات فراغت که با ورود گردشگران بیشتر از قبل شده با مقدار ویژه (۰/۶۲۱) را مهم‌ترین اثر گردشگری بر شاخص‌های رفاه اجتماعی در نظر گرفته‌اند. خانوارهای روستاهای ساحلی در شهرستان چابهار معتقد بودند که به دنبال توسعه گردشگری و ارتباط گردشگران با مردم محلی، سبک زندگی روستاهای این منطقه نیز دچار دگرگونی شده است. به طوری که علاوه بر نزدیکتر شدن سبک زندگی خانوارهای روستایی به سبک و شیوه زندگی شهری، تقلید از گردشگران بر نوع لباس پوشیدن مردم محلی، و تغییر اداب و رسوم زندگی مردم محلی نیز اثرا گذار بوده است. به همین خاطر خانوارهای روستایی شاخص تغییر سبک زندگی با مقدار ویژه (۰/۵۷۸) را دومین اثر گردشگری بر شاخص‌های رفاه اجتماعی در نظر گرفته‌اند. با توجه به اثرات و فوایدی که توسعه گردشگری برای جامعه میزبان به همراه خواهد داشت، خانوارهای روستایی در منطقه مورد مطالعه بیان داشتند که با توسعه گردشگری در منطقه دسترسی به امکانات بهداشتی، بهره‌مندی از امکانات بهداشتی در روستاهای ساحلی با جاذبه‌های گردشگری بهبود یافته و رضایت مردم محلی از دسترسی به خدمات بهداشتی و ارتقای سطح بهداشت و سلامت را به همراه داشته است. به همین خاطر خانوارهای روستایی منطقه دسترسی و بهبود سطح بهداشت با مقدار ویژه (۰/۴۹۱) را به عنوان سومین شاخص مهم رفاه اجتماعی که توسعه گردشگری بر آن اثرات مثبتی داشته را انتخاب نمودند. به دنبال بهبود شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی حاصل از توسعه گردشگری در روستاهای منطقه مورد مطالعه باعث افزایش ماندگاری جمعیت روستایی در روستاهای گردشگری منطقه شده است و از این جهت باعث افزایش حس تعلق مکانی خانوارهای این روستاها شده است. لذا خانوارهای روستایی افزایش حس تعلق مکانی با مقدار ویژه (۰/۴۵۴) را به عنوان چهارمین شاخص مهم رفاهی در نظر گرفته‌اند. در رابطه با شاخص‌های اجتماعی رفاه خانوارهای روستایی می‌توان گفت که از نظر پاسخگویان، مهم‌ترین شاخص‌های اجتماعی رفاهی منتج از توسعه گردشگری روستایی در شهرستان چابهار مربوط به این چهار شاخص (با علامت **) بوده که معنی‌داری آزمون مک‌کینن-هاگ- میشل (۱۹۹۹) نیز این چهار شاخص اثرگذار بر رفاه اجتماعی را تایید می‌کند. هر چند اثرات گردشگری بر سایر شاخص‌ها نیز در سطح تحت پوشش کمتر از ۰/۰۰۵ نیز معنی‌دار بوده است (با علامت *). اثرگذاری گردشگری بر شاخص‌های اجتماعی در جدول(۶) آورده شده است.

جدول(۶). سنجش شاخص‌های بعد اجتماعی رفاه خانوارهای روستایی

شاخص	نماد	مقادیر ویژه	آماره	معنی‌داری	رتبه
امنیت فردی و اجتماعی	S1	۰/۳۲۴*	۳۶۸/۹۳۵	۰/۰۰۱	۵
آموزش	S2	۰/۲۰۳*	۱۶۷/۷۴۴	۰/۰۰۴	۷
تعلق مکانی	S3	۰/۴۵۴**	۴۸۶/۹۵۷	۰/۰۰۰	۴
بهداشت	S4	۰/۴۹۱**	۶۰۱/۳۰۹	۰/۰۰۰	۳
اوقات فراغت	S5	۰/۶۲۱**	۸۰۷/۳۷۶	۰/۰۰۰	۱
کیفیت زندگی	S6	۰/۳۱۳*	۳۰۴/۱۰۶	۰/۰۰۲	۶

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.52547/jgs.22.65.283]

سبک و شیوه زندگی	S7	۰/۵۷۸**	۶۱۸/۳۱۴	۰/۰۰۰	۲
آزمون اکتشافی تحلیلی ۷ آیتم همجمعی (S) در سطح ۰/۰۰۱					
* نشان دهنده رد فرضیه صفر در سطح ۰/۰۰۵					
** معنی‌داری آزمون مک‌کینن-هاگ- میشل (۱۹۹۹)					

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

در شکل(۶) مقادیر اثرات گردشگری ساحلی بر شاخص‌های رفاه اجتماعی خانوارهای روستایی شهرستان چابهار ارائه شده است. یافته‌های شکل مزبور نشان می‌دهد که بیشترین ضریب عددی (نماد ⊗) مربوط به شاخص بهبود اوقات فراغت (S5)، بوده است. بهبود سبک و شیوه زندگی (S7) ، توسعه امکانات بهداشتی (S4)، و افزایش حس تعلق مکانی مردم محلی (S3) در مرتبه بعدی قرار گرفته‌اند. کمترین ضریب عددی مربوط به امکانات آموزشی (S2) بوده است. با این حال خانوارهای روستایی نیز تایید نمودند؛ مهم‌ترین اثر گردشگری بر شاخص‌های اجتماعی مربوط به بهبود اوقات فراغت مردم محلی بوده است.

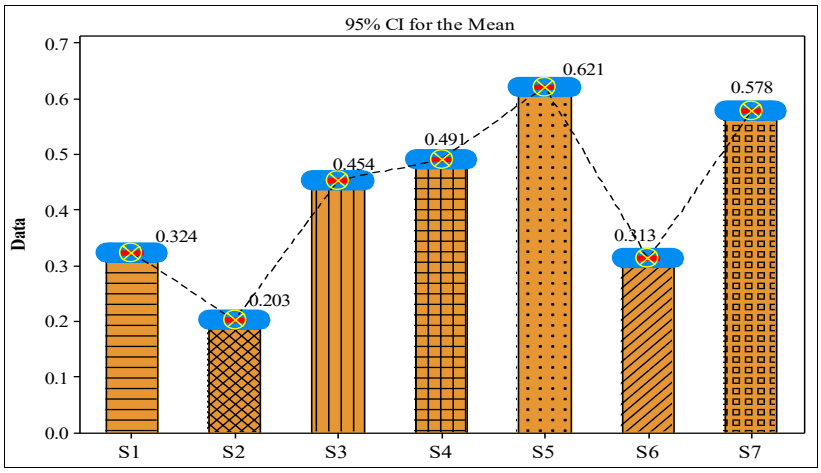

شکل (۶). مقادیر ثرات گردشگری بر شاخص‌های بعد اجتماعی رفاه خانوارهای روستایی

بررسی اثرات گردشگری بر رفاه خانوارهای روستایی

برای بررسی رابطه خطی بین توسعه گردشگری و رفاه خانوارهای روستاهای ساحلی شهرستان چابهار از تحلیل واریانس (ANOVA) و آماره فیشر استفاده شده است. بر این اساس، مقدار ضریب تعیین برابر با ۰/۹۹۱ می‌باشد که نشان می‌دهد متغیر مستقل (گردشگری) ۰/۹۱ درصد تغییرات مربوط به متغیر وابسته (رفاه خانوارهای روستایی) را تبیین می‌کند و نشان می‌دهد که توسعه گردشگری در روستاهای ساحلی شهرستان چابهار باعث افزایش رفاه خانوارهای روستایی شده است جدول(۷).

جدول(۷). تحلیل واریانس عوامل تاثیر گذار بر کیفیت زندگی روستاییان

ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تعیین	ضریب تعیین تصحیح شده	اشتباه معیار
۰/۴۱۲	۰/۹۱۱	۰/۰۹۱	۰/۴۲۳

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOI: 10.52547/jgs.22.65.283]

بر اساس سطح معنی‌داری که کمتر از ۰/۰۱ می‌باشد، می‌توان گفت که فرضیه آزمون مبنی بر عدم معنی‌داری مدل رگرسیون با اطمینام ۹۹ درصد رد می‌شود، لذا مدل مورد نظر از لحاظ آماری معنی‌دار است و حکایت از آن دارد که بین متغیر مستقل (گردشگری) و متغیر وابسته (رفاه خانوارها) انسجام کاملاً معنادار می‌باشد. به طوری که با ورود گردشگران و توسعه گردشگری در روستاهای ساحلی شهرستان چابهار رفاه خانوارهای روستایی بهبود یافته و باعث افزایش رفاه خانوارها در بیشتر شاخص‌های مورد نظر تحقیق شده است جدول(۸).

جدول(۸). تحلیل واریانس مبتنی بر وجود رابطه خطی بین توسعه گردشگری و رفاه خانوارها

مؤلفه‌ها	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره F	سطح معناداری
اثرگرسیونی	۹/۸۴۵	۲۳	۰/۳۱۲	۸/۱۲۱	۰/۰۰۰
باقیمانده	۱۳/۳۲۵	۲۵۷	۰/۰۴۶		
کل	۲۳/۱۷۰	۲۸۰			

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

برای بررسی اثرات گردشگری بر ابعاد رفاه اقتصادی و اجتماعی خانوارها و در راستای سوال دوم پژوهش از رگرسیون چند متغیره استفاده شد. یافته‌های جدول(۹) نشان می‌دهد که بیشترین اثر کلی توسعه گردشگری مربوط به بعد اقتصادی و شاخص‌های اقتصادی رفاه خانوارها با ضریب تاثیر (۰/۳۷۶) می‌باشد. به طوری که گردشگری توانسته از طریق بهبود وضعیت پس‌انداز، وضعیت درآمد، افزایش قدرت خرید، ایجاد اشتغال فصلی، تحرک اقتصاد محلی و توسعه مسکن جدید و با کیفیت در روستاهای ساحلی، افزایش رفاه اقتصادی خانوارهای روستایی منطقه را به دنبال داشته است. از نظر اثرات گردشگری بر بعد اجتماعی رفاه خانوارها یافته‌ها نشان داد با اینکه گردشگری در مقایسه با بعد اقتصادی اثرات کمتری بر رفاه اجتماعی خانوارها داشته، ولی در برخی شاخص‌ها باعث افزایش رفاه اجتماعی با ضریب بتای (۰/۲۳۳) شده و از طریق افزایش سطح امکانات بهداشت، افزایش میزان اوقات فراغت و تفریح در سواحل دریای عمان، علاوه‌بر افزایش رفاه بر کیفیت زندگی و تغییر سبک و شیوه زندگی روستاهای منطقه اثرات مثبتی داشته باشد.

جدول(۹). ضرایب شدت اثرات گردشگری ساحلی بر رفاه اقتصادی و اجتماعی خانوارهای روستایی

متغیرها	ضریب استاندارد	ضریب غیر استاندارد		T	سطح معناداری
	BETA	خطای استاندار	B		
عرض از مبدا	-	۰/۰۲۵	۰/۰۴۵	۱/۸۳۳	۰/۰۶۹
بعد اقتصادی	۰/۳۷۶	۰/۰۰۸	۰/۳۴۵	۴/۰۳۷	۰/۰۰۰
بعد اجتماعی	۰/۲۳۳	۰/۰۰۴	۰/۱۲۳	۳/۶۴۳	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

در شکل(۷) نیز با توجه به ضرایب بتا، شدت اثرات گردشگری بر ابعاد رفاه اقتصادی و اجتماعی خانوارهای روستایی در شهرستان چابهار آورده شد. با توجه به ضرایب این ابعاد می‌توان گفت که گردشگری در روستاهای منطقه مورد مطالعه بیشترین اثر را بر شاخص‌های اقتصادی رفاه خانوارها داشته است. ولی اثرات اجتماعی نسبت به بعد اقتصادی در سطح پایین‌تری بوده است. لذا سؤال دوم پژوهش مبتنی بر شناسایی اثرات گردشگری بر ابعاد اقتصادی و اجتماعی رفاه خانوارها در روستاهای شهرستان چابهار پاسخ داده شد.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.52547/jgs.22.65.283]

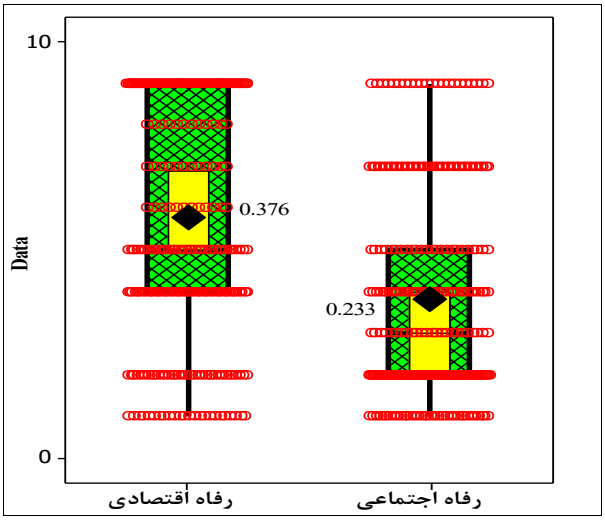

شکل(۷). ضرایب اثرات گردشگری ساحلی بر رفاه اقتصادی و اجتماعی روستایی

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

برای تحرک اقتصاد روستایی و افزایش رفاه خانوارهای روستایی در روستاهای ساحلی شهرستان چابهار فراهم کردن جایگزینی برای استفاده از منابع محلی یک امر اجتناب ناپذیر می‌باشد. با توجه به اثرات نسبتا سودمند گردشگری مانند تحرک اقتصاد روستایی، تنوع درآمد برای جامعه میزبان، ایجاد اشتغال، افزایش حس تعلق مکانی، استقرار امکانات بهداشت، بهبود اوقات فراغت و کیفیت زندگی روستاییان منطقه که دارای پتانسیل‌های زیادی برای توسعه گردشگری می‌باشد، گردشگری بهترین گزینه برای بالا بردن رفاه خانوارهای روستایی و برای القای تغییرات مثبت در توزیع درآمد و امکانات عمومی در مناطق روستایی این منطقه است. همچنین به دلیل چالش‌هایی چون بیکاری، در حاشیه قرار گرفتن اقتصاد روستایی، محدود بودن گزینه‌های توسعه اقتصادی، سنتی بودن امرار معاش و درآمد خانوارهای روستایی منطقه، زمینه توجه به الگوهای جدید اقتصادی در روستاها شهرستان چابهار را بیش از پیش ضروری ساخته است. روستاهای ساحلی این چابهار نیز با توجه به پتانسیل‌های مختلف و بیشماری که این منطقه برای جذب گردشگر دارد، براهمیت گردشگری در این منطقه افزوده است و به عنوان یکی از بهترین راهکارها برای معیشت جاگزین روستاییان و اقتصاد روستایی و در نتیجه افزایش رفاه خانوارهای روستایی محسوب می‌شود. نتایج در زمینه بررسی اثرات گردشگری ساحلی بر شاخص-های رفاه اقتصادی خانوارهای روستایی شهرستان چابهار نشان داد که بیشترین اثرات گردشگری مربوط به ایجاد اشتغال فصلی، بهبود درآمد، توسعه مسکن، و تحرک اقتصاد محلی بوده است. در زمینه اثرات گردشگری ساحلی بر شاخص‌های رفاه اجتماعی نتایج نشان داد که بیشترین اثرات گردشگری بر این بعد مربوط به شاخص بهبود اوقات فراغت، بوده است. بهبود سبک و شیوه زندگی، توسعه امکانات بهداشتی، و افزایش حس تعلق مکانی مردم محلی بوده است. به طوری که بین توسعه گردشگری و رفاه خانوارهای روستایی رابطه خطی و معنی‌داری برقرار بوده است. هر چند گردشگری در روستاهای منطقه مورد مطالعه اثرات چشمگیری بر رفاه اقتصادی و اجتماعی خانوارهای روستایی داشته است؛ ولی در مقایسه با شاخص‌های اجتماعی، گردشگری

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOI: 10.52547/jgs.22.65.283]

بیشترین اثر را بر رفاه اقتصادی و شاخص‌های آن داشته است. به طور کلی نتایج به دست آمده حاکی از آن است که نقش و اثرات گردشگری در منطقه دارای اثرات مثبتی بر رفاه خانوارهای روستاهای نمونه بوده و اثرات مثبت توسعه گردشگری بیشتر از اثرات منفی آن بوده است. در واقع و طبق مصاحبه‌های صورت گرفته با خانوارهای نمونه، ساکنین فواید توسعه گردشگری را بیش از هزینه‌های آن درک کرده‌اند و توسعه گردشگری را عامل مهم در افزایش رفاه خود می‌دانستند. در رابطه با یافته‌های این پژوهش نکات زیر توصیه و پیشنهاد می-شود: الف) در زمینه تبلیغ و ترویج گردشگری تهیه برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی برای معرفی جاذبه‌های مختلف گردشگری برگزاری جشنواره‌ها و همایش، اجرای موسیقی، تئاترهای محلی، غذاهای محلی، تکثیر و اشاعه نتایج مطالعات برنامه‌ریزی‌های انجام شده برای توسعه گردشگری روستایی در منطقه توسط مسئولان، مدیران، و برنامه‌ریزان ضروری است؛ این امر ضمن توسعه گردشگری، از طریق فواید گردشگری باعث افزایش اقتصاد محلی و رفاه اقتصادی و اجتماعی روستاییان می‌شود؛ ب) ایجاد اقامتگاه ارزان‌قیمت روستایی و خانه‌های اجاره‌ای برای مسافران و جلوگیری از طریق اُتراق شبانه مسافران در حاشیه سواحل برای توسعه گردشگری ضرورت دارد؛ ج) مهیاکردن زمینه‌های لازم برای جذب سرمایه‌گذاری خصوصی با اولویت دادن به ساکنان محلی و توجه به نیازهای اقتصادی جامعه میزبان و افزایش فرصت‌های کسب‌وکار گردشگری در میان آن‌ها از طریق ایجاد تعاونی‌های گردشگری، وام‌های کم‌بهره و اعطای مجوزها از عوامل توسعه گردشگری در این منطقه است؛ د) با توجه به حمایت بالای ساکنین از توسعه گردشگری، با مدیریت و برنامه‌ریزی کارآمد می‌توان ضمن افزایش میزان توسعه گردشگری، با استفاده گردشگری به عنوان یکی از گزینه‌های معیشتی مردم محلی می-توان چالش‌های اقتصادی و اجتماعی موجود در این منطقه را کاهش داد و از این طریق به افزایش کیفیت زندگی و رفاه خانوارهای روستایی کمک نمود؛ ه) آموزش و آگاهی دادن به جامعه محلی از منافع و اهداف طرح‌های گردشگری از جمله راهکارهای مهم در زمینه توسعه گردشگری و رفاه خانوارهای روستایی است.

منابع

حجازی‌زاده، زهرا، منظم‌اسماعیل‌پور، علی، طولابی‌نژاد، مهرشاد، (۱۳۹۸)، **تفاوت پیش نیازهای جنسیتی توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی (مطالعه موردی: بخش پاپی شهرستان خرم آباد)**، جغرافیا، ۱۷(۶۳): ۴۰- ۵۹.

حق‌جو، داود (۱۳۸۱)، **رفاه اجتماعی و توسعه (مروری بر کارکرد برخی نهادهای حمایتی)** ، فصلنامه رفاه اجتماعی، ۲ (۶): ۷۵- ۹۶.

حیدری‌ساربان، وکیل، یاری‌حصار، ارسطو، صائب، شراره. (۱۳۹۵). **بررسی اثرات گرشگری بر ارتقای شاخص‌های رفاه اجتماعی (مورد مطالعه: روستای اونار و کوجنق، شهرستان مشگین‌شهر)**. رفاه اجتماعی، ۱۶ (۶۳) :-۱۲۷ ۱۵۷

راحلی، حسین؛ حیدری‌چپانه، رحیم، خداوردیزاده، محمد، (۱۳۹۲)، **برآورد ارزش تفریحی و بررسی عوامل موثر بر تمایل به پرداخت گردشگران از آبشار آسیاب خرایه با استفاده از ارزش‌گذاری مشروط**، نشریه جغرافیا و برنامه-ریزی، ۱۸ (۴۴): ۹۵- ۱۱۷.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.52547/jgs.22.65.283]

رازجویان، مهدی، متولی، صدرالدین، جانباز قبادی، غلامرضا، (۱۳۹۹)، **ساماندهی کاربری‌های اراضی ساحلی به منظور توسعه گردشگری شهری (مطالعه موردی: شهر سرخ‌رود)**، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۲۰ (۵۷): ۱۲۵- ۱۴۵.

ربانی، رسول، آرانچولام، دارما، عباسی‌زاده، محمد، قاسمی، وحید، (۱۳۸۶)، **بررسی تاثیر رفاه اقتصادی و اجتماعی بر میزان مشارکت شهروندان در امور شهری (مورد: شهر اصفهان)**، نشریه علوم اجتماعی مشهد، ۴ (۲): ۷۳- ۹۹.

سلیمانی، علیرضا، مجنونی توتاخانه، علی، آفتاب، احمد، (۱۳۹۷)، **بررسی نقش توسعه گردشگری روستایی بر ارتقای شاخص های رفاه اجتماعی (مطالعه موردی: روستاهای گردشگری استان آذربایجان شرقی)**، مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی، ۷(۲): ۲۰- ۴۰.

شاطریان، محسن، گنجی‌پور، محمد، (۱۳۸۹)، **تأثیرات سرمایه‌گذاری‌های عمرانی در توانمندسازی روستاها مطالعه موردی: روستاهای بخش ابوزیدآباد شهرستان کاشان**، پژوهش‌های روستایی، ۱ (۳): ۱۳۱- ۱۵۲.

شفقتی، مهدی، حجازی‌زاده، زهرا، (۱۳۹۹)، **پتانسیل‌های اقلیمی موثر جهت برنامه‌ریزی و توسعه صنعت گردشگری در استان گیلان**. نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۲۰ (۵۶): ۱-۱۸.

طرازکار، محمدحسن، زیبایی، منصور (۱۳۸۳)، **بررسی معیارهای رفاه اجتماعی و توزیع درآمد و فقر در جوامع شعری و روستایی (مطالعه موردی: استان‌های فارس، اصفهان و سمنان)**، اقتصاد کشاورزی و توسعه، ۱۲ (۴۸): ۱۳۷- ۱۶۴.

طولابی‌نژاد، مهرشاد، (۱۳۹۲)، **تحلیل و ارزیابی اثرات یارانه‌ها بر توانمندسازی و رفاه خانوارهای روستایی: مطالعه موردی دهستان جایدر (شهرستان پلدختر)**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، زنجان، دانشگاه زنجان.

طولابی‌نژاد، مهرشاد، پودینه، محمدرضا، طولابی‌نژاد، میثم، (۱۳۹۹)، **گردشگری روستایی: مدیریت و بازاریابی**، تهران، انتشارات جهاد دانشگاهی، چاپ اول.

عزیزی‌خادم، الهام، رنگزن، کاظم، کابلی‌زاده، مصطفی، تقی‌زاده، ایوب، (۱۳۹۷)، **رتبه‌بندی مکان‌یابی دهکده گردشگری با تاکید بر معیارهای زیست محیطی به روش FTOPSIS مطالعه موردی شهرستان شوش**. نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۱۸ (۵۱): ۱۶۵-۱۸۱.

موحدی، رضا، امیری، فاطمه، تاجوک، زهرا. (۱۳۹۸). **تحلیل اثرات گردشگری روستایی در بهبود رفاه اجتماعی روستاییان (مطالعه موردی: روستای برفجین شهرستان همدان)**. روستا و توسعه، ۲۲(۳)، ۴۵-۶۸.

نجفی‌خواه، محمد، (۱۳۹۱)، **بررسی رابطه قواعد ساختاری نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی و قواعد ماهوی این نظام**، فرایند مدیریت توسعه، ۱ (۲۵): ۴۵- ۶۸.

نوری، سید هدایت‌اله؛ مردادی هوسین، نصرت؛ مرادی، کبریا، پسندی، شیرکوه، (۱۳۹۶)، **تحلیلی بر میزان رضایتمندی گردشگران گل و گیاه در زمان‌های اوج ورود به شهرستان محلات**، نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی، ۲۱ (۶۰): ۲۳۹- ۲۶۱.

Anto, C. E. and Lawrence, L. (2016), **The relationship between place attachment, the theory of planned behaviour and residents' response to place change**, Journal of Environmental Psychology, 47: 145- 154.

Bansiddhi, P., Brown, J. L., Thitaram, C., Punyapornwithaya, V., & Nganvongpanit, K. (2020). **Elephant tourism in Thailand: A review of animal welfare practices and needs.** Journal of Applied Animal Welfare Science, 23(2), 164-177.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.52547/jgs.22.65.283]

Basu. A. k. (2013), **Impact of Rural Employment Guarantee Schemes on Seasonal Labor Markets: Optimum Compensation and Workers' Welfare**, Journal of Economic Inequality, 11 (1): 1- 34.

Courvisanos, J. and Martin, J. (2005), **Developing Policy for Australia's Small Towns: From anthropology to sustainability, Conference on the 2nd Future of Australia's Country Towns**, Bendigo, 23: 1- 9.

Eric, T. N., Semeyutin, A., & Hubbard, N. (2020). **Effects of enhanced air connectivity on the Kenyan tourism industry and their likely welfare implications.** Tourism Management, 78, 33- 49.

Fitri Amir, A. Abd Ghapar, A. Salamiah, J. A. and Najiah. A. K, (2015), **Sustainable tourism development: A study on community resilience for rural tourism in Malaysia**, Procedia-Social and Behavioral Sciences. 168: 116- 122

Gavrila-Pavena, I. (2015**), Tourism opportunities for valorizing the authentic traditional rural space-study case: Ampoi and Mures Valleys micro region, Alba County, Romania**, Procedia - Social and Behavioral Sciences, 188 (3): 276-281.

Gentle, P. and Maraseni, T. N. (2012), **Climate change, poverty and livelihoods: adaptation practices by rural mountain communities in Nepal**, Environmental Science & Policy 21, 15 (1): 24- 34.

Guzman-Parra, V. F. Quintana-García, C. Benavides-Velasco, C. A. and Vila-Oblitas, J. R. (2015), **Trends and seasonal variation of tourist demand in Spain: The role of rural tourism**, Tourism Management Perspectives, 16 (3): 123–128.

Harilal, V. and Tichaawa, T. M. (2018), **Ecotourism and Alternative Livelihood Strategies in Cameroon's Protected Areas**, Euro Economics, 37 (2): 1- 26.

Herawati, A., Purwaningsih, A., Pudianti, A., & Surya, R. V. (2014). **Rural tourism community empowerment based on local resources for improving community welfare: Case on Pentingsari village, Yogyakarta**, Indonesia. Review of Integrative Business and Economics Research, 3(2), 88- 94.

Hewstone, M. Stroebe, W. and Jonas, K. (2015), **Introduction to Social Psychology, Blackwell publishers**, edition six, 672 pages.

Hinojosa, L. Lambina, E. F. Mzoughic, M. and Napoléonec, C. (2016), **Place attachment as a factor of mountain farming permanence: A survey in the French Southern Alps**, Ecological Economics, 130: 308- 315.

Huda, A. F. Y., Nurhaeni, I. D. A., & Suharto, D. G. (2020). **Community Welfare and Rural Tourism**. International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding, 7(11), 402-410.

Hung Lee. T. H, and Shen, Y. L. (2013), **The influence of leisure involvement and place attachment on destination loyalty: Evidence from recreationists walking their dogs in urban parks**, Journal of Environmental Psychology, 33: 76- 85

Jaelani, A. K., Igakr, H., & Karjoko, L. (2020). **Development of tourism based on geographic indication towards to welfare state.** International Journal of Advanced Science and Technology, 29(3s), 1227-1234.

Khanh, H. (2011), **The Role of Social Capital to Access Rural Credit: A Case Study: Hue Province- Vietnam, Department of Urban and Rural Development**, Swedish University of Agricultural Sciences, 56: 42- 84.

Kim, S. and Jamal, T. (2015), **the co-evolution of rural tourism and sustainable rural development in Hongdong, Korea: complexity, conflict and local response**, Journal Journal of Sustainable Tourism, 23 (9): 1363-138.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.52547/jgs.22.65.283]

Lee, C. K. Kang, S. K. Long, P. and Reisinger, Y. (2010), **Residents' perceptions of casino impacts: a comparative study**, Tourism Management, 31 (2): 189- 201.
Martín, J. M., Salinas Fernandez, J. A., Rodriguez Martin, J. A., & Ostos Rey, M. D. S. (2020). **Analysis of tourism seasonality as a factor limiting the sustainable development of rural areas.** Journal of Hospitality & Tourism Research, 44(1), 45-75.
Marzo-Navarro, M. Pedraja-Iglesias, M. and Vinzón, L. (2016), **Development and Validation of the Measurement Instruments ofthe Determinant Elements of Integrated Rural Tourism**, Journal of Hospitality & Tourism Research, 40 (4): 476-496.
Meijerink, G. and Roza, P. (2007), **the role of agriculture in development: focusing on linkages beyond agriculture strategy & policy**.
Midgely, J. (2000), **Context of welfare theory: a develop mentalist in perpetration, Center for social development**, Washington university Pup.
Nair, V. and Whitelaw, A. P. (2015), **Redefining Rural Tourism in Malaysia: A Conceptual Perspective**, Journal Asia Pacific Journal of Tourism Research, 20 (3): 314- 337.
Noronha, l. (2002**), coastal tour ism, Environment, and sustainable Local**. Development, London, TEPI, 2002.
Rasoolimanesh, S. M. Ringle, C. M. Jaafar, M. and Ramayah, T. (2017), **Urban vs. rural destinations: Residents' perceptions, community participation and support for tourism development**, Tourism Management, 60: 147- 158.
Shen, F., Hughey, K. F. D., and Simmons, D. G. (2008). **Connecting the sustainable livelihoods approach and tourism: A review of the literature**, Journal of Hospitality and Tourism Management, 15 (1): 19-31.
Simpson, M. C. (2008), **Community benefit tourism initiatives: a conceptual oxymoron?** Tourism Management, 29 (3): 1-18
Su, I. Huang, S. and Huang, J. (2016), **Effects of Destination Social Responsibility and Tourism Impacts on Residents' Support for Tourism and Perceived Quality of Life**, Journal of Hospitality and Tourism Research, 2 (1): 1-19.
Sumarmi, K. E., & Aliman, M. (2020). **Community based tourism (CBT) to establish blue economy and improve public welfare for fishing tourism development in Klatak beach, Tulungagung, Indonesia**. GeoJournal of Tourism and Geosites, 31(3), 979-986.
Wu, M. Y., Pearce, P. L., (2014). **Host tourism aspirations as a point of departure for the sustainable livelihoods approach**. Journal of Sustainable Tourism, 22 (3): 440- 460.
Yergeau, M. E. (2020). **Tourism and local welfare: A multilevel analysis in Nepal's protected areas**. World Development, 127, 104- 117.
Zwiers, S. Markantoni, M. and Strijker, D. (2016), **the role of change- and stability-oriented place attachment in rural community resilience: a case study in south-west Scotland**, Community Development Journal, 51 (4): 2- 20.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.52547/jgs.22.65.283]